

CLINICIANS & EDUCATORS

SIK SORULAN SORULAR (ve bazı yanıtlar) (çeviri: Özlem Cangökçe-Yaşar & Seyhun Topbaş):

Sık Sorulan Sorular ve yanıtları Johanne Paradis (Alberta Üniversitesi) ve COST Aksiyonu IS0804 üyeleri tarafından işbirliği içinde hazırlanmıştır.

Çeşitli dillere çeviriler zaman içinde artacaktır, PDF olarak indirmek mümkündür:

“Klinisyen” terimi dil ve konuşma pataloğu (yada dil ve konuşma terapisti) pediyatrist/çocuk doktoru, çocuk psikologları gibi sağlık çalışanlarını kapsamaktadır.

Yanıtı okumak için lütfen soru üzerine tıklayınız.

1. Kliniğimde evde her iki dile maruz kalan pek çok bebek ve çocuk ile karşılaşıyorum. Çocukların her iki dile maruz kalmaları gelişimlerini geciktirir mi?

Bebeklerin ve küçük çocukların erken çocukluk döneminde iki dili oldukça başarılı şekilde öğrendiklerine dair birçok kanıt bulunmaktadır. Dil gelişiminin erken aşamaları bir ya da iki dil öğrenen her çocuk için aynı zamanda gerçekleşmektedir. Örneğin, iki dilli çocuklar da tek dilli çocukların babıldadığı gibi babıldarlar, ilk sözcüklerini ilk yaşları civarında üretirler (tipik yaş aralığı 10-14 ay arasındadır) ve iki yaş civarında iki yada üç sözcüklü “cümleler” kurmak için sözcükleri bir araya getirirler (tipik yaş aralığı 18-26 ay arasındadır).

Tek dilli çocuklar ile karşılaştırıldıklarında, iki dilli çocuklar büyüdükçe dil kullanımları ve gelişimleri açısından bazı farklılıklar görülebilir; ama bu farklılıklar tamamen normaldir. Bunlar dil gelişiminde gecikme ya da dil bozukluklarına bir risk faktörü olarak dikkate alınmamalıdır. Örneğin, iki dilli çocuklar aynı cümle içerisinde iki dili birbirine karıştırabilir (ebeveynler için sıkça sorulan sorular bölümünde 4. soruya bakınız) ve bir dilde sözcük ve dilbilgisini diğer dildekine göre daha iyi kullanabilirler. Daha iyi kullanabildikleri dil genellikle daha çok konuştukları ve duydukları dildir. Yeterli zaman ve fırsat verildiğinde, daha az kullandıkları dilde de yetkinleşeceklerdir.

Okul öncesi ve okulun ilk yıllarında, iki dilli çocukların sözcük dağarcığı tek dilli çocukların sözcük dağarcığına göre daha azdır; ama eğer iki dilin sözcük dağarcığı birleştirilirse ve bütün sözcüklerin çeviri karşılıkları dışarıda bırakılırsa, iki dilli çocuklar yaşlıları olan tek dilli çocuklar ile aynı ya da onlardan daha fazla sözcük dağarcığına sahip olacaklardır. Zamanla okul içerisinde, her zaman olmasa da çoğunlukla; iki dilliler tek dilli çocuklarla aralarında olan sözcük dağarcığı farkını en azından bir dil için kapatılabilmektedir.

İki dilli çocukların okul öncesinin ilerleyen dönemlerinde ve okulun ilk yıllarında tek dilli çocuklara göre dillerinde yetkinleşmeleri biraz daha fazla zaman almaktadır. Örneğin, İngilizce’de geçmiş zaman pek çok düzensiz fiil

(irregular verbs) içerir (dig-dug, sing-sang, catch-caught), bunun yanında geçmiş zaman için “-ed” alan fiiller de bulunmaktadır (talk-talked, help-helped). İki dilli çocuğun dillerinden biri İngilizce ise, yaşıtı olan tek dilli İngilizce konuşan çocuklara göre düzensiz fiillerde “dug” yerine “digged” diyerek ya da “caught” yerine “caught” diyerek daha fazla hata yapacaktır. Yine de, zamanla ve İngilizce’de yeterliliğinin artması ile özellikle okulda yazılı İngilizce’de, iki dilli çocuklar dillerindeki bu “ince” noktalarda daha da ustalaşacaktır.

2. Evde ve okulda dil kullanımıyla ilgili özgül dil bozukluğu tanısı almış iki dilli çocukların ebeveynlerine ne tavsiye edebilirim? Onlara iki dilden birini bırakmalarını, böylece çocuklarının sadece bir dile yoğunlaşmasını önermeyi düşünüyorum. Bu iyi bir tavsiye midir?

Ne yazık ki bu, gecikmiş dil, dil bozukluğu ya da okuma dahil dil ve öğrenme bozukluğu olan çocukların ebeveynlerine sıkça verilen bir tavsiyedir. Bu tavsiyenin temeli dil ya da dile bağlı öğrenme bozukluğu olan çocuklar için iki dil öğrenmenin kapasitelerinin ötesinde olduğu ve iki dili kullanmaya devam etmenin sorunlarını daha da ağırlaştıracağı inancından gelmektedir. Deneyimlerimize göre, çoğu sağlık uzmanları ve eğitimci dil bozukluğu olan çocuklardan iki dilden birinin elenmesinin “terapinin” bir parçası olduğuna inanmaktadır.

Bizim için önemli olan bu inançları ortaya koyacak bir araştırma kanıtı bulunmamasıdır. Aksine, dil bozukluğu olan çocuklar da iki dilli olabilirler. Down sendromu gibi ağır zihinsel güçlükleri olan pek çok çocuğun; otistik çocukların ve özgül dil bozukluğu olan veya disleksik olan çocuklar iki dili konuşabilir ve okuyabilir.

Özgül dil bozukluğu olan iki dilli çocuklar her iki dili tek dilli çocuklara göre daha yavaş öğrenmektedir ve her iki dilin üst düzey becerilerinde sınırlılıkları olabilir; ancak bu sınırlılıkların tek dilli özgül dil bozukluğu olan çocukların sınırlılıklarıyla benzer olduğunun bilinmesi önemlidir. Diğer bir deyişle, iki dilli olarak yetişmek özgül dil bozukluğunu daha kötü yapmaz.

Aile ve toplum bağlamı bir başka değerlendirme noktasıdır. Eğer aile zaten iki dilliyse ve belki toplum da öyleyse, böyle bir çevrede çocuğu tek dilli yetiştirmek zor olacaktır. Tam bir kimliğe sahip diğer aile ve toplum bireylerinin çocuğun keyfini kaçırması ya da, diğer büyük anne ve büyük baba ile yakın ilişkilerinin olması izolasyon ve yetersizlik duygularını hissettirebilir. Down sendromu ve otizm gibi gelişimsel bozukluklardan kaynaklanan dil öğrenme güçlüğü yaşayan çocukların ise, her iki dili de öğrenmeleri gereklidir. Ebeveynleri onların uzun süreli birincil bakıcıları ve sosyo-dilbilimsel muhatapları olacağı için ana dillerini öğrenmeleri, sağlık ve eğitim sistemleri ile ilgili olarak da toplum dilini öğrenmeleri önemlidir. Bu nedenle özgül dil bozukluğu olan ya da başka dil ve öğrenme bozukluğu olan çocuklar için evdeki iki dilden birini konuşmak, ya da bir dili diğerine tercih etmek için iyi bir neden bulunmamaktadır.

3. Özgül dil bozukluğu tanısı almış iki dilli bir çocuğun ebeveynlerine okul seçimi ile ilgili ne önermeliyim? Eğer ebeveynler çocuklarını iki dilli ya da yabancı dilde eğitim yapan okula göndermek isterlerse, onları çocuklarının ikinci dille öğrenirse akademik olarak başarısız olabileceği konusunda uyarmalı mıyım?

Özgül dil bozukluğu olan çocukların yabancı dille eğitim yapan okullarda (derslerin evde konuşulan dilden farklı ikinci bir dille eğitim verildiği okullar) ne kadar başarılı oldukları ile ilgili yeterli araştırma kanıtı bulunmamaktadır. Ama alanyazında var olan araştırmalara göre Kanada'da Fransızca yabancı dille eğitim yapan okullara giden gecikmiş dilli İngilizce konuşan çocukların başarıları, gecikmiş dilli İngilizce konuşan ve eğitimi yine İngilizce olan okullardaki çocukların akademik başarıları ile benzerlik göstermektedir. Her ne kadar dil gecikmesi/ bozukluğundan etkilenmiş çocuk akademik olarak çok iyi olma eğilimi içerisinde olmasa da, etkilenmiş çocuklarda ikinci dille öğrenmek akademik başarıyı azaltmamaktadır.

Yabancı dil eğitimi veren okullara giden çocukların dil gelişimleri hakkında bilgi verir misiniz?

Bu konu hakkında sınırlı bilgiye sahibiz; bununla birlikte göçmen ailelerden geldikleri için ikinci dillerinde okula giden özgül dil bozukluğu olan çocuklar ile ilgili araştırmalar vardır. Bu noktada ikinci dilde eğitimin ailelerin tercihleri olmadığını da belirtmek gerekir. Bu araştırmalar, özgül dil bozukluğuna bağlı olarak ikinci dil becerilerinde sınırlılıklarına rağmen, çocukların ikinci dilde akıcılık geliştirdiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, bu çocuklar diğer göçmen çocuklardan daha fazla ilk dillerini kaybetme riski taşımamaktadırlar.

İki dilliliğin bir gereklilik mi yoksa bir tercih mi olduğunun farkına varılması önemlidir. Vakanızın durumunda, iki dillilik bir tercihtir. Bu tercih, ebeveynlerle çocuklardan bazı sorumlulukları, taahhütleri beraberinde getirmektedir. Ayrıca çocuğun başarısı için gereken herhangi bir dil ve akademik desteğin okul tarafından verileceğine dair bir taahhüt de talep etmektedir. Dolayısıyla, özgül dil bozukluğu olan çocukların okulda ikinci bir dili öğrenemeyeceklerine dair bir kanıt bulunmamasına rağmen; ebeveynler böyle bir eğitsel ortamda çocuklarının başarılı olabilmelerini sağlayacak ilgi, motivasyon, zaman ve kaynakları sorgulama gereksinimi duymaktadırlar.

4. Hangi dil terapide kullanılmalıdır? Baskın olan dil mi? Toplumsal dil mi? Her ikisi birlikte mi?

Bu soruya kısaca söyle yanıtlayabiliriz: iki dil ile terapi yapılması tercih edilen en iyi uygulamadır. Çünkü dil bozukluğu olan iki dilli çocuklar her iki dilde de yetersizlik gösterirler. Dolayısıyla, terapide her iki dile odaklanılırsa bundan fayda sağlarlar. Yine de birçok nedenden dolayı, iki dilde terapi uygulanması mümkün olmayabilir. Örneğin, terapist çocuğun iki dilinden birini konuşamayabilir, yada terapist terapiyi sadece bir dilin uygun görüldüğü okulda yapıyor olabilir.

Eğer terapi tek bir dilde yapılacaksa hangi dil seçilmelidir? Terapistler çoğunlukla buldukları toplumun dilini konuşur ve bu iki dilli çocuğun baskın

dili değilse, terapi kaçınılmaz olarak tek dille sürdürülecektir, ki bu durumda terapi çocuk için sınırlı olacaktır. Yine de her durumda çocukla terapiye başlanması yararlıdır. Çocuğun toplumsal dildeki uzmanlığı ancak zamanla gelişecektir ve bu dilde olabildiğince yetkinlik gerekliliği ortadadır.

Eğer terapi çocuğun baskın olan dilindeyse kuşkusuz bu durum iyidir. Tek dil terapileri görünenden daha fazla fayda sağlayabilir. Bunun nedeni iki dilli çocuklar fonolojik farkındalık ve işleyen sözel hafıza gibi bazı öğrenme becerilerini transfer edebilir yada paylaşabilir, bağlamsal bilgi ve üst düzey bilişsel süreçlerini her iki dil arasında transfer edebilir. Bir dilde bu becerileri geliştirmek diğer dilde geliştirmelerini sağlayabilir. Yine de dile özgü leksikal ve morfo-sentaktik becerilere odaklanmış terapi hedeflerinin diller arasında otomatik olarak paylaşılacağına dair günümüzde sınırlı kanıt bulunmaktadır.

5. Bu konuda sizin de önerebileceğiniz kitaplar var mı?

Genesee, F., Paradis, J. & Crago, M. (2004). *Dual language development and disorders: A handbook on bilingualism and second language learning*. Baltimore, MD: Brookes. [the 2nd edition will appear in 2011]

Goldstein, B. (Ed.), *Bilingual language development and disorders in Spanish-English speakers* (pp. 259-286). Baltimore: Brookes.

Roseberry-McKibbin, C. (2002). *Multicultural students with special language needs*. Oceanside, CA: Academic Communication Associates.

6. İki dilli çocuklarla çalışın klinisyenler için resmi tavsiyeleriniz var mıdır?

The International Association of Logopedics and Phoniatrics, IALP, Uluslararası Logopedi ve Fonyatristler Derneğinin Yönergesi bulunmaktadır.

The Canadian Association, CASLPA, has a position paper from 1997. Kanada Dil ve Konuşma Patoloğları Derneğinin Yönergesi bulunmaktadır.